

De hjemløse og forsømte børn.

(Nedskrevet efter hukommelsen fra skolemødet i København,
august 1890.)

Det er de hjemløse og forsømte børns sag, jeg her skal bringe paa bane. Det hverv at tale om de hjemløse børn har jeg fået af »Dansk Skoleforening« — det at føje de forsømte børns sag dertil har jeg fået fra mig selv, dels fordi den ligger mig personlig nærmere end de fleste andre, dels fordi begge dele for mig ere en og samme sag under to forskellige navne, og dels endelig, fordi jeg just med hensyn til de sidstnævnte har noget på hjertet, som jeg gerne vilde vinde Dem for, om jeg kunde.

De hjemløse børn! Hvor ligger der ikke allerede i det navn en verden af savn og trang? Tænk paa dit barndomshjem, du, som havde det kærligt og godt, husk på alt, hvad det var dig og er dig endnu i dette øjeblik. Det gav dig ly og læ, føde og klæder, og det var dog det mindste af, hvad det gav dig. Det fredede stille om alt det gode i din sjæl, det kaldte hemmeligt på alle spirende kræfter og evner i din natur, lokkede dem frem i leg og alvor og fik dem til at folde sig ud. Det vågede over dig, når din lille fod gled ud på slibrige veje, og greb dig i armen og trak dig kraftigt tilbage derfra. Hvad vilde du have været, hvor tidt vilde du have snublet, og hvor vidt vilde du være kommen, hvis du ikke havde haft et sådant hjem? Og endnu

i dette øjeblik — hvem du så er, og hvad du end har nået — er ikke erindringen om dit barndomshjem en levende kilde inden i dig til noget af det bedste i dit liv og en styrke, bedre end rigdom og ære, mod alt, hvad der er ondt?

Det hjemløse barn har ikke noget af alt dette. Det har ikke noget hjem, fordi forældrene ere borte, har måske aldrig haft det, fordi det aldrig kendte dem; eller det har et hjem, som er værre end intet hjem. Der er ingen til at pleje det gode i det, ingen til at kalde evnerne frem og udvikle dem, nok til at lokke ud på darlige veje og kun såre lidt til at holde tilbage derfra i kærlighed. Nu vel, møder De et sådant barn, så tænk på Deres eget hjem og føl, hvad savn der er faldet i et hjemløst barns lod, i hvilken usigelig fattigdom det går livet imøde, og hvor det trænger til, at nogen vil række det en kærlig hånd. Og ræk det så Deres hånd. Spørg ikke, om andre ere nærmere til det, om samfundet måske først og fremmest burde tage sig af det, men sig trøstig: Det er en lille broder eller søster, som Vorherre sender mig og netop mig, for at jeg skal hjælpe det lidt, og derfor rækker jeg det nu min hånd og prøver på at bøde på dets savn, lidt eller meget, som jeg kan. Gør det, så skal De se, hvor der kommer væxt og styrke i arbejdet for de hjemløse børn, om De også synes, at Deres magt og evne er aldrig så ringe. For sådan begynder enhver god sag. Aldrig i verden begyndte den ovenfra, fra samfundet, men nedefra, fra de enkelte, som fik øje og hjerte for den, villie til at tage fat på den. Så kommer der flere og flere med, alle til sidst. Det er det personlige, der må lægge livskraften i en sag, og så voxer den.

Men dersom man så vil sige, at det er dog målet at få samfundet med i sin helhed, så er det naturligvis rigtigt. Det er en selvfølge, at skal man nå noget, der forslår, så må samfundet tage sig af børnene ganske anderledes end hidtil. Samfundet skylder for det første børnene det, for er der nogen, der har krav på et — jeg vil ikke engang

sige kristeligt, men virkelig menneskeligt samfunds omsorg — så må det vel være dem, der helt og holdent uden egen skyld stå som hjælpeløse. Og arbejdet er for stort og omfangsrigt til, at det i længden kan bæres af de enkelte alene, om det end aldrig så meget er dem, der må sætte det i gang. Derfor må samfundet med for børnenes skyld, men ikke mindre for sin egen skyld. Det trænger til de hjemløse børn, som de trænge til det.

Samfundet trænger i vore dage til ny kræfter, friskt blod i sine årer. Hvad enten man ser mørkt på det og kalder det blaseret og træt, sygt af den overhåndtagende nydelsessyge, eller man ser lyst på det og mener, det har ny og store opgaver at løse — og der kan vel være lidt sandhed i begge dele — så står det fast, at samfundet trænger til kræfter. Men i hele denne store skare af hjemløse børn, der ere spredte over land og by og vandre over alle veje og stier, ligger der gemt en sum af ubrugte kræfter. Dem har samfundet ikke råd til at undvære, og just fordi de ere ubrugte og have ligget brak, kan det vel hælde sig, at der følger med dem en friskhed og umiddelbarhed, som gør, at samfundet trænger dobbelt til dem. Det er som i det gamle, noksom bekendte æventyr om kongen, der var syg og kunde ikke blive rask, førend han fik en skjorte på, som en fuldkommen lykkelig havde båret. Kongen er samfundet, det har sygdom nok i kroppen, og skjorten, det må få at bære for at komme sig, er just den umiddelbare friskhed og frejdighed, der kan gribe lykken i det, som ligger lige for hånden, og jager sig ikke træt og marvløs efter den i det fjærne. Og endelig fandt kongens sendebud den eneste lykkelige, knøsen, der sad i pjalter på et gærde og vogtede sine svin, og sang sine viser af fuld hals og knaldede med sin pisk dertil, men — så havde han ingen skjorte. Og kongen var syg, og kongen blev syg. Hvad er nu moralen i den historie? Ja, der kan være forskellige og noget i dem allesammen, men den almindeligst antagne er vel den, at det er lykkeligst ingen skjorte

at have. For vel er den et nyttigt og behageligt klædningsstykke, men den fører også sine besværligheder og sine bekostninger med sig: engang imellem må den vaskes, engang imellem lappes, engang imellem kasseres og en ny anskaffes o. s. v. Det er man fri for, når man ingen har, og derfor er det lykkeligst hverken at have eller savne den. Den samme slutning kan gøres om ethvert andet klædningsstykke, så at det tilsidst bliver toppunktet af lykke at gå nøgen som negerne i det mørke fastland. Det er Diogenes's lykkelære, og den har naturligvis sin berettigelse. Den er også ligeoverfor knøsen i pjalter nem og bekvem for folk, der fik mange klæder, for den fører ganske naturligt til at sige: han er lykkelig, just i sin nøgenhed, og jeg skal vel vogte mig for at forstyrre hans lykke ved at belemre ham med klæder. Men der kommer tilfælde, hvor den moral ikke holder stik, f. ex., når kongen behøver den skjorte, som samme lykkelige ikke har. Derfor har jeg fået det indtryk, at der mangler noget i den historie. Slutningen må ved et eller andet uheld være bleven borte, og moralen ligger i slutningen. Den må omtrent have lydt som så, at da kongens sendebud kom tilbage og fortalte, hvordan det var gået, så kom der sorg over det hele hof. Og sorgen greb dronningen og alle hofdamerne, så de strax satte sig ned og gav sig til at sy skjorter af alle livsens kræfter. Men da de vare færdige, løb alle hofkavaliererne ud over det ganske land og fik ubeskrivelig travlt med at opsøge de lykkelige knøse, der sad rundt om på gærderne og sang, og give dem skjorterne på, for at den ulykke dog aldrig mere skulde passere, at kongen behøvede deres skjorte og de havde ingen. Og hverken hofdamerne eller hofkavaliererne gjorde det af ophøjethed alene, men også fordi de forstod, at det var deres egen sag, det gjaldt, så godt som knøsene.

Det må være historiens slutning, og så ville vi sige til samfundet: »Tilegn dig moralen! Der ligger friske kræfter gemt i de hjemløse børns skare. Gør dem til dine, fred

om dem med kærlighed, plej dem med omhu, og vær ikke bange for at bringe en smule ofre derfor! Gør det for de arme smås skyld, fordi de trænge dertil, men gør det lige så fuldt for din egen skyld, for du er sandelig ikke tjent med at undvære den sum af kræfter, der ligger gemt i dem. Men allermindst er du tjent med, at de vende sig imod dig, og det kan så let, så let hænde, hvis du ikke gør dem til dine gennem lidt kærlighed og opofrelse!»

Men er der da ikke også i vore dage en almindeligere erkendelse af samfundets pligt overfor disse børn end tidligere. Jo, det skal villigt indrømmes. Det hører til de lyse punkter i vor tids udvikling, at den i langt højere grad end før har fået både øje og hjerte åbnede for de små i samfundet, og naturligvis først og fremmest for de mindste blandt de små. En række af kvinder og mænd har sat deres liv ind på arbejdet for dem, først få, siden flere og flere, og det er allerede et stort antal børn, de have hjulpet og opdraget til gode mennesker. Men også kommunerne — det skal siges med tak og påskønnelse — se med andre øjne på den sag nu end for få år siden. Det er ikke mere end omtrent 30 år siden, at licitationsprincippet endnu var i fuldt flor. For et spædt barn betaltes der i reglen 50 kroner, og eftersom barnet blev ældre, tog plejelønnen efterhånden af til mellem 25 kroner og ingenting. Det var prisen, og den, der vilde tage mod barnet for den betaling, fik det, men det er en selvfølge, at der måtte bødes på betalingen ved at slå kapital af det på andre måder. Det var ikke så overmåde sjældent, at fattiglemmer tog et barn i pleje og brugte det til at tigge for sig, andre lejede det ud til vogtertjeneste o. s. v. At der ikke blot hist og her, men også hyppigt udviklede sig et skævt forhold mellem plejeforældrene og plejebørnene er en anden sag — som bekendt kommer der sjelden eller aldrig ud af et dårligt forhold alt det onde, som der kunde komme — men princippet bliver derfor lige slet. Det kunde ikke andet end give de arme børn en følelse af, at de vare dumpede ind i

et samfund, der med så få omstændigheder og så lidt besvær som muligt skilte sig af med dem, og det kunde visselig ikke bringe dem til at føle sig knyttede dertil. I den tid, der siden er gået, er der sket en stor forandring til det bedre heri. Der er langt tilbage til det mål, der skal og bør tilstræbes, og de fleste steder kniber det med offervilligheden, men en mængde kommuner sørger samvittighedsfuldt for de børn, som ere dem betroede, og jeg tror, at så godt som i dem alle er ånden egenlig redebon, omend kødet lidt er en del skrøbeligt. Til Holstejnsmunde kommer der stadig sognerådsmedlemmer fra landets forskellige egne, og det er altid med varm deltagelse og kærlig forståelse, de tale om sådanne børn og deres vilkår. Den samme deltagelse viser sig klart nok i de senere års lovgivningsarbejde, f. ex. i lovene angående børns anvendelse til fabriksarbejde, tilsyn med plejebørn, underholdningsbidrag til børn, fødte udenfor ægteskab o. s. v.

Endnu stå vi langt tilbage med hensyn til omsorgen for de hjemløse børn. Man kan finde dem i landets fattiggårde side om side med vagabonder og dårlige subjekter. hist og her kan man træffe dem under forhold, der åbne vejen for dem til alle slags dårligheder, og havde man statistiske oplysninger, hvad man destoværre ikke har, så er jeg vis på, at man skulde finde det klareste bevis for, hvormeget der endnu mangler i den kendsgerning, at det er de hjemløse børn, der levere det overvejende kontingent til de børneforbrydelser, hvis tal stiger år for år. Men lige så klart dette bør stå for os og mande os op til alvorligt arbejde for den sag, lige så ubetinget skal det erkendes, at der allerede er gjort et ikke ubetydeligt skridt fremad. Det er til det skridt, arbejdet også fremdeles må knytte sig, og det er i samme spor, det må gå videre.

Og hvad er så det for et spor? Hvad har været den egenlige drivkraft i udviklingen hidtil? Jeg tager ikke fejl ved at sige, at det er børnehjemstanken og arbejdet for den, man væsenlig skylder, hvad der hidtil er vundet. Det

var enkelte, mest ubemidlede mennesker, der først fik øje for disse børns nød og en villie, som ikke lod sig skræmme af hindringer, til at komme dem til hjælp. De havde ikke magt og myndighed til at virke på autoriteterne, og deres røst kunde ikke trænge ud eller stemme vide kredse for det, de ønskede at kæmpe for, dertil havde den ikke samfundsvægt nok. Det, der lå nærmest for dem, var at søge bistand hos dem, hvis øre det kunde lykkes dem at nå, og rejse hjem, hvor de samlede så mange af de hjemløse børn, som de kunde rumme, og gav dem, så godt de kunde, hvad de trængte til. Det var den naturlige vej, og den valgte de. Det første sted, hvor den egenlige børnehjemstanke kom frem, var Holstejsminde. Da lehnsgreve Holstejn-Holstejnborg og Anders Stephansen begyndte det, udtalte de som dets bestemmelse, at det skulde være »et hjem for de børn, hvis skæbne negtede dem et familieforhold, hvori de kunde gøre erfaring om det bånd, som kristelig kærlighed knytter mellem forældre og børn«. Det er et børnehjems opgave, klart og bestemt udtrykt. Men tiden derfor var endnu ikke kommen. Holstejsminde blev tvunget ind på en noget anden opgave, som jeg siden skal komme til, og der gik mange år, førend børnehjemsbevægelsen rigtig kunde slå rod og sætte skud. Det skete først efter krigen i 1864, den krig, der bragte os så tung en sorg og dog er bleven udgangspunktet for en række velsignelsesrige bestræbelser i forskellige retninger. Fra den tid begyndte børnehjemmene at voxer op, først, som naturligt var, i København, derefter på Fyn, og så i bestandig større kredse ud over hele landet, indtil der nu i Danmark findes mellem 60 og 70 børnehjem. Det er et stort antal børn, der i disse hjem er voxet op og daglig voxer op igennem en fredelig og lykkelig barndom til at føle sig både som Guds børn og som børn af det samfund, de ere fødte i. Men det er sandelig af ikke mindre betydning, at der just gennem disse børnehjem og deres arbejde er vakt en almindelig interesse og deltagelse for de hjemløse børn i det hele

taget og en dybere forståelse af, hvad samfundet skylder dem. Der ligger en stor magt i kærlighedens eksempel, og det er et vidnesbyrd, som jeg ikke frygter for at aflægge, at der i børnehjemmene er arbejdet med en opofrende kærlighed, som, næst Gud, har bidraget mere end noget andet til at fremkalde det fremskridt i omsorgen for de hjemløse børn, som vitterlig er gjort.

Og vil man så arbejde for yderligere fremskridt, og dem trænger man jo ikke mindre til, så ligger det nær at slutte, at man gør bedst i at gå frem i samme spor, som hidtil har ført så godt mod målet. Men nu rejser der sig stemmer, som sige, at det er ikke rigtigt. De påstå, at vil man tjene de hjemløse børns sag, så må man ikke længere kæmpe for børnehjemmene eller i det mindste kun gøre det som for et led af underordnet betydning i arbejdet i det hele taget. De synes næsten at ville sige, at hele bevægelsen lige fra begyndelsen er kommen ind på et fejlspor, og at det gælder om hurtigst muligt at få den drejet ud derfra. Anbringelsen i private plejehjem, almindelige familier, hedder det, er ubetinget den bedste, fordi det er den, der kommer det naturlige nærmest, og arbejdet bør derfor gå ud på at danne foreninger, der kunne opsøge og anvise sådanne gode plejehjem. Ophobningen af børn i børnehjem, selv om disse indskrænkes til 12 à 20 børn, fjærner sig derimod for stærkt fra familieforholdene til at være en sund og god anbringelse og bør derfor kun bruges som nødhjælp.

Sådan lyder omtrent protesten mod børnehjemsbevægelsen, og jeg for mit vedkommende vil strax sige, at jeg anser det både for godt og gavnligt, at den er kommen frem. Når man har begyndt at arbejde for en sag på en vis bestemt måde, kommer der let ensidighed ind i arbejdet, og det kan godt være, at der har været lidt af den også i børnehjemsbevægelsen. Det er troligt nok, at vi, som svor til dens fane, have været lidt for tilbøjelige til at mene, at et barns anbringelse i et børnehjem var det ene

saliggørende, lidt for tilbøjelige til at springe hjemmene over — derfor er det godt, at protesten lyder med.

Det er indlysende og vil næppe blive bestridt af nogen eneste blandt børnehjemmenes venner, at når en privat familie, der virkelig er skikkaet til at opdrage, modtager et hjemløst barn, så er det den anbringelse, der kommer de forhold, som livet selv former, nærmest, og den har fortrin så store, at de kunne opveje adskillige mangler i andre henseender. Det, som et hjemløst barn først trænger til at få, er den fader og moder, det ikke har. Og dem kunne de gode plejehjem lettere give barnet, end børnehjemmene ere i stand til. På Holstejsminde er det netop en af de ting, der stadig gøre os lidt ondt, at vi med vor bedste villie ikke ere i stand til at knytte børnene til os med synderligt af den inderlighed, der er i forholdet mellem forældre og børn. Til de fattige plejehjems ære — og det er jo for det meste i fattige hjem, børnenes anbringes — skal det siges, at der i de fleste tilfælde udvikler sig mellem plejeforældrene og børnene et forhold, der nærmer sig kønt til det naturlige forældre- og barneforhold. Vi modtage stadig børn fra plejehjem, og lidt efter lidt kunne børnene fatte tillid til os, også komme til at holde af os, håber jeg, men de blive ved at kalde de gamle plejeforældre for fader og moder. Noget ligger det vel nok i den tilbøjelighed, alle mennesker har til at sætte pris på, hvad de have mistet, og på Holstejsminde er der desuden særlige omstændigheder, som gøre, at et sådant forhold vanskeligere udvikler sig. Jeg ved også, at det i andre børnehjem nåes i en ganske anden grad end hos os, men det er dog klart, at i et hjem, hvor en mand og en hustru har et enkelt plejebarn, kunne de lettere blive fader og moder for dem end i et børnehjem, hvor der er en flok. Når f. ex. min hustru og jeg have henimod halvandet hundrede børn for os, så få de let en fornemmelse af, at skal den smule moder- og faderkærlighed, vi have at byde, deles i så mange dele, så bliver stumpen til hver enkelt lovlig lille. Sødskendeforholdet, der ligeledes

spiller så stor en rolle ved opdragelsen, gælder det samme om: det udvikler sig lettere og naturligere i en lille familie end blandt en større flok. Det er altsammen fortrin, der ikke let kunne vurderes for højt, og derfor gentager jeg, at hvor der virkelig findes hjem, der magte opdragelsens opgave, der er børnenes anbringelse den bedste og vil sagtens altid blive den almindeligste.

Men derfor vil der ikke være mindre brug for børnehjemmene, det bliver ikke mindre nødvendigt at arbejde på at støtte de bestående og få ny i gang, og det vil være det arbejde, og ikke det for de private plejehjem, hvorpå det vil bero, om arbejdet for de hjemløse børns bedre anbringelse fremdeles vil have fremgang eller ikke.

Der er for det første en mængde børn, som slet ikke egne sig til anbringelse i plejehjem. børn, som kræve særlige hensyn og en egen behandling. Der er f. ex. børn af særlig vanskelig natur, børn, der ere sygelige uden dog at behøve optagelse på sygehuse, ringe begavede børn, som dog ikke egne sig for abnormanstalter o. s. v. Der er flere af den slags børn, end man almindelig tænker sig, og det skal være et ualmindeligt plejehjem, der er skikkaet til at modtage og opdrage dem. De høre hjemme på steder, hvor opgaven særlig er at tage sig af børnene og behandle hvert enkelt på den måde, som passer for det. Dernæst er der børn, der begynde at skeje lidt ud. I sådanne tilfælde viser det sig klarest, hvor langt forældrekærligheden overfor plejebørnene, også i gode plejehjem, dog står tilbage for den naturlige. De, som selv have børn, ved, at falder et af vore børn, så tager vi det i armene og trykker det fastere til os: vi slipper det ikke for nogen pris. Men overfor et plejebarn hedder det for det meste: »Det er et vanskeligt barn, og vi tør ikke beholde det. Det vilde være et ansvar, som vi ikke tør bære.« Barnet bliver anbragt i et nyt plejehjem, hvor man i forvejen er på det rene med, at man kan vente sig allehånde af det og modtager det, med mistænksomhed. Barnet mærker det, de slette instinkter i det

— dem have vi alle — vækkes og næres derved, de ny plejeforældre blive ligeledes bange for ansvaret, og lidt efter lidt går det fra plejehjem til plejehjem, fra fald til fald og kommer både i sine egne og andres øjne til at stå som en fordærvet lille person — tilsidst ender det måske virkelig med at blive det. Vi, som stadig modtage sådanne børn, have en rig erfaring i den henseende. Der kom f. ex. et barn, som i 7—8 års alderen havde været anbragt i pleje hos en gårdmandsfamilie. En dag blev det fundet legende med svovlstikker ved en halmstak. Havde det været gårdens eget barn, så havde man sat et forskrækket ansigt op, forklaret barnet, hvilken fortræd det kunde gøre sig selv og andre ved den leg, og derefter stolet på, at det aldrig vilde gøre sådant noget mere. Men i dette tilfælde var det klart, at barnet pønsede på at stikke ild i stakken og brænde gården af, og det blev øjeblikkelig bragt tilbage til hjemstedet og anbragt påny. Der vidste man, at det var et barn, der havde tilbøjelighed til at brænde gårde af og måtte passes på, og det gjorde man. Men jo mere man passede på det, des mere skjult og mistænkeligt blev dets væsen og udseende, og tilsidst begyndte det at smårapse. Kort sagt, det gik som allerede beskrevet — barnet kom mere og mere i miskredit, blev selv mindre og mindre godt, og så blev det sendt til os. Man kunde ikke skåne det længer, for naturligvis betragtede man det som en hård straf for drengen — det var nemlig en dreng — at komme til Holstejnsminde istedenfor at kunne gå roligt og rart derhjemme og blive ugleset. Nu har han været hos os i et par år og er en flink og kvik dreng, som vi allesammen synes godt om og håbe det bedste af. Jeg har dvælet så længe ved dette punkt, fordi det står mig klart, at det i sådanne tilfælde — og de ere ikke sjeldne — næsten altid vil være synd at anbringe børnene i ny plejehjem istedenfor i børnehjem, hvor man i deres fejltrin ikke ser noget mere eller værre end i børns fejltrin i almindelighed, og hvor mistænksomheden ikke kommer dem i møde.

Men den væsenligste og mest afgørende grund for, at der ikke bør arbejdes mindre ihærdigt for børnehjem nu end før, om end anbringelsen i gode plejehjem aldrig så meget må anses for den i og for sig bedste, er den, at disse gode plejehjem sikkert langt fra findes i tilstrækkeligt antal. Jeg tænker dermed slet ikke på de ligefrem samvittighedsløse plejehjem, dem er der næppe så synderlig mange af nuomstunder — jeg tænker kun på plejehjemmene, som de i almindelighed findes. Jeg har ganske vist hørt f. ex. præster udtale, at der i deres sogn var flere upåklagelige plejehjem end børn at anbringe, men jeg har nu i sommer været en del omkring i landet, har allevegne spurgt om, hvor mange hjem der i sognet man nu egenlig med fuld sikkerhed turde anbefale som gode plejehjem, og bestandig fået til svar, at der var et eller to, somme tider slet intet. Når man rigtig ser sig for, reduceres tallet altså stærkt. Og det er i og for sig ganske naturligt. De bedste plejehjem ere i regelen de fattige. I de mere velhavende er det sjældnere, at plejebarnet optages så ubetinget i familien som i de fattige, og det er netop hovedpunktet i et privat plejehjem. Men så er der andre mangler, som de fattige hjem med deres bedste villie kun meget ufuldstændigt kunne afhjælpe. Det at opdrage et barn er ikke en sag, der kommer af sig selv, det kræver både tid og forståelse, og begge dele skorter det på. Plejeforældrene ere folk, som må arbejde hårdt og uafbrudt for at skaffe det nødvendige til opholdet, og den betaling, kommunen giver for sine plejebørn, skal sandelig ikke gøre det mindre nødvendigt. Det er snarere en ny byrde, der lægges på dem, om de aldrig så meget oprindelig tog et barn, fordi de troede at kunne få en lille indtægt deraf. Både manden og konen må som oftest gå på arbejde dagen igennem, og imidlertid må barnet opdrage sig selv eller, hvis det er ældre, trække rundt med en ko på en grøstekant — det er der heller ikke synderlig opdragelse i. Til den have plejeforældrene ikke tid, og mange gange forstå de det heller

ikke, navnlig når der i barnets natur er noget særligt, som enten skal betvinges eller udvikles. Og når i vore dage fordringsfuldhed, sanselige begæringer, fornegtelse af, og ikke sjelden spot med det, der burde være ethvert menneske helligt, er så stærkt oppe alle vegne, så er der ikke megen sandsynlighed for, at barnet vil blive kraftigt værnet derimod i de fleste plejehjem, der selv have vænnet sig til denne luft, så de ikke længere stødes synderlig af den. Og siger man så, at plejebørnene i så fald dele kår med sådanne forældres egne børn og kunne derfor ikke forlange at få det bedre end dem, så svarer jeg dertil: jo, det kunne de visselig! Hvem har sagt, at de hjemløse børn ere betroede samfundet, for at det skal anbringe dem under de knappeste ydre vilkår, det kan finde, og så sige, at det fuldt og helt har opfyldt sin pligt imod dem? Og er der ikke allerede deri, at disse børn ikke have deres eget hjem og deres egne forældre, så stort et savn, at der nok kan være grund til at prøve på at bøde lidt derpå ved at skaffe dem så blide kår i andre henseender, som man kan. Nej, den tale gælder sandelig ikke. Gud deler kårene ud til forældrene og deres børn, som ham synes bedst, og så er det bedst, men menneskene skulle ikke vælge de ringeste ud for de hjemløse børn og så sige: »De kunne ikke forlange det bedre, for der er andre børn, der have det lige så trangt».

Dette skal på ingen måde være sagt for at nedsætte de fattige plejehjem, dertil har jeg for godt lært at kende og vurdere den trofasthed og kærlighed, der i en mængde tilfælde udvikler sig i dem. Men det er mangler, der næsten uundgåelig må klæbe ved dem, som forholdene ere, og jeg har kun mindet om dem for at forklare, hvorfor jeg anser det for en misforståelse, at man i fremtidens arbejde for de hjemløse børn skal vende sig bort fra børnehjemmene og udelukkende eller dog i første række søge plejehjem. Jeg sætter, som sagt, de gode blandt disse højt, men når man taler, som om det, hvorom det gælder, er at opsøge og påvise tilstrækkelig mange gode plejehjem, så tager

man fejl, for der findes ikke tilstrækkelig mange af dem. De må først dannes, og det er min fulde overbevisning, at det sker simplest og bedst netop gennem arbejdet for børnehjemssagen. Jeg vil søge at godtgøre det med et par ord.

Hvad det først gælder om, er at få kommunerne til at give en højere og mere rimelig plejeløn for deres børn. Man har så tidt — og altfor tidt, synes mig — som en bebrejdelse mod de fattige hjem udtalt, at de tage børnene for fordelens skyld — som en slags sparegris, har man kaldt det, der dag for dag samler ind for tilsidst engang at give en samlet skilling. Jeg forstår ikke, at der egenlig er noget at dadle deri. Når en velstillet familie tager en pensionær, så er det dog vel også for at have lidt indtægt af ham? Og skulde en fattig familie da ikke have lov til det samme? Det er der sandelig ikke noget i, når ellers hjemmet bliver for barnet, hvad det bør blive, men fejlen er netop, at plejeforældrene med den betaling, der nu almindelig gives, er den end højere end før, istedenfor en indtægt snarere få en byrde. En stor del af dem mærker det snart, men har imidlertid fået barnet kært og vil alligevel ikke give slip på det, og det tjener netop de fattige hjem til ære. Men, svares der, når man har hjem nok til den betaling, der gives, så er det en selvfølge, at man ikke selv byder mere. Nej, det gør man ikke, men det skulde man gøre, for i den betragtning ligger netop endnu en slem rest af licitationsprincippet gemt, og det er i og for sig uanstændigt, at en kommune mere eller mindre lægger sin egen byrde på de fattige hjemms skuldre. Et barn bør ikke sættes ud til den pris, man kan slippe af med det for, men der bør sættes en bestemt, tilstrækkelig betaling. Så kan man først for alvor begynde at vælge de bedste mellem de hjem, der tilbyde sig, så kan man begynde at stille fordringer til dem, og så støtter man de hjem, der virkelig egne sig til at opdrage børn, i deres gerning. På den måde kan man f. ex. gøre det muligt for mødrene væsenlig

at slippe arbejdet ude og blive hjemme for at tage sig både af deres egne og plejebørnene. Vil man drage de gode plejehjem, man behøver, frem og styrke dem, så er det et hovedpunkt at få kommunerne til at lønne dem mindre karrigt og utilstrækkeligt, end det nu i regelen er tilfældet. Men — pengene ere et ømt og vanskeligt punkt — det når man ikke ved blot at tale derom, men ved eksempels levende magt. Det er de ofre, personlige og i penge, som bragtes i børnehjemmene, vi fornemmelig skyldte, hvad der hidtil er vundet i den retning, og det er dem, der skulle gøre det også fremdeles.

Og når børnehjemmene ere som de bør være, så hører det med til deres opgaver at være — heller ikke ved ord, men igen ved eksempels stille magt — et slags opdragelsesanstalter for plejehjemmene med hensyn til, hvad der kræves for at opdrage et hjemløst barn. I den kreds, hvor et godt børnehjem virker, vil forståelsen af, hvad der hører til både af vilie og evne for at være et godt børnehjem, mere og mere komme, og med forståelsen igen de gode plejehjem selv. Sådan har det været hidtil, og sådan vil det blive ved at være — atter og atter viser det sig, at vil man udvikle og holde på de gode plejehjem, så skal man først arbejde på børnehjemmene som middelet, hvorigennem det skal nås. Ethvert godt og trofast arbejde på at skaffe gode plejehjem hilse vi, børnehjemssagens venner, med tak og glæde, ønske det al velsignelse og fremgang og række gerne hånd dertil, men dersom det arbejde vil stille sig fjendtlig mod børnehjemmene eller skyde dem til side, så gør det både dem og sig selv skade, og så ere vi modstandere af det.

Og så komme vi endelig til det, som for mig er den allernæst afgørende grund til at holde på en så kraftig og mangfoldig udvikling af børnehjemmene som muligt. Det er hensynet til de såkaldte forsømte børn, de hjælpeløseste blandt de hjælpeløse.

Forsømte børn — det er jo efter den almindelige opfattelse

hovedsagelig de børn, der allerede i en tidlig alder ere komne mer eller mindre udenfor lovens grund eller have vist en særlig ondartet karakter. I denne forbindelse er der selvfølgelig kun tale om dem, forsåvidt de udgøre en del af de hjemløse børns store skare, og det er så den ulykkeligst stillede del af dem, for det er hårde vilkår, der vente dem, som allerede i barnealderen blive betegnede som udskud. Det var derfor også naturligt, at opmærksomheden og deltagelsen for disse blev vakt langt tidligere end for de hjemløse børn i almindelighed. Længe førend man her i landet havde tænkt på noget egenlig børnehjem, blev arbejdet sat i gang, for at gøre noget for de forsømte, forvildede, moralsk fordærvede børn, og hvad man nu ellers gav dem for navne. Allerede i 1825 henledte flere forstående mænd, deriblandt den for enhver god bestræbelse altid virksomme Etatsråd Collin, Kong Frederik den sjettes opmærksomhed på denne sag. Med sit varme hjerte for alle fattige og ulykkeligt stillede greb kongen strax tanken med iver og gav ordre til at træffe forberedende foranstaltninger. Resultatet af disse var den første opdragelsesanstalt her i landet for forsømte børn, oprettet 1828 på Katrinelyst ved Sorø. Den blev anlagt efter fellenbergsk mønster, det vil sige, med agerbrug som hovedmiddel til at beskæftige børnene og vænne dem til arbejde og regelmæssighed, og det samme mønster blev fulgt ved anlæggelsen af de følgende anstalter af samme art. Af forskellige grunde var man imidlertid ikke rigtig tilfreds med det valgte sted, og i året 1830 købte Landinspektør Schmidt, der hidtil havde været medbestyrer af Katrinelyst, med statens understøttelse ejendommen Bøggildgård mellem Århus og Silkeborg. Han begyndte der en virksomhed, som strakte sig over et halvt hundrede år og nu fortsættes af forstander Boysen. Det næste led i rækken blev Holstejsminde, oprettet i 1833 af Lehnsgreve Holstejn-Holstejnborg og Institutbestyrer Anders Stephansen. Oprindelig var Holstejsminde, som allerede fortalt, bestemt til et slet og ret børnehjem, men man kunde

dengang ikke tænke sig, at der kunde være grund til særlige anstrengelser for børn, som endnu ikke havde gjort noget. Tilgangen kom derfor væsentlig til at bestå af de noksom omtalte forsømte børn, og dermed fik Holstejusminde strax sin plads mellem anstalterne for sådanne børn og beholdt den siden, hvormeget end Stephansen søgte at værgе sig derimod, så længe han levede. Allerede i året 1830 havde der dannet sig en »komité for at grundlægge en anstalt for moralsk fordærvede personer, især den opvoxende ungdoms forbedring«. Det var indflydelsesrige mænd, der stod i spidsen for denne komité og snart fik samlet en ret anseelig kapital, som i nogle år anvendtes til forskellige forsøg i denne retning, navnlig gennem Holstejusminde. I året 1836 oprettede den ømsider sin egen anstalt, Flakkebjerg, der som bekendt siden har udfoldet og udfolder en rig virksomhed, styret endnu den dag i dag af sin forstander fra begyndelsen, Justitsråd Møller.*) Den har nu på Landerupgård i det sydlige Jylland en hjælpeanstalt, der kan optage omtrent 100 børn. I året 1837 dannedes Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse, en forening, der i det mindste endnu ikke har grundet sin egen anstalt, men i årenes løb har rakt hånden til og på forskellig måde hjulpet frem over 1500 børn, der syntes i færd med at gå til grunde. Og dermed standsede i det væsentlige den side af virksomheden. Efterat børnehjemsbevægelsen har rejst sig, er der egentlig kun kommet et enkelt mindre hjem af lignende natur til, Talitha Kumi ved København, bestemt for 24 piger.

Og nu behøver jeg vel egentlig ikke at sige, at jeg for min del kun med varm tak og højagtelse tænker på de mænd, som engang for så mange år siden, fordi deres hjerter vare dybt grebne af ulykkelige børns nød, tog fat på dette arbejde, hvori spiren lå til hele den senere børnehjemsbevægelse. I snart 30 år har jeg haft rigere lejlighed end de fleste til at følge den virksomhed, som blev frugten

*) Møller er død 22 septbr. d. å. (R. A.)

deraf. Jeg har set den stærke alvor og tålmodige kærlighed, hvormed der har været arbejdet, jeg har været vidne til den redbonne villie, hvormed svære ofre ere bårne, og den tunge kamp for existensen, der er kæmpet trofast fra dag til dag under miskendelse og mangel på forståelse, og jeg har bøjet mig i dyb ærefrygt for de mennesker, der kunde arbejde således. De ryddede vejen for os, der tog arbejdet i arv efter dem, de bar de svære dage og såede, hvor vi høste. Sandelig — det arbejde var et barn af kærlighed, derfor samledes alle gode feer omkring dets vugge og lagde deres gaver derpå: tro på Gud og sagen, villie til at bringe ofre, kærlighed og styrke til at holde ud. Og Gud gav lykke dertil, så det vil blive vanskeligt, rigtig at gøre rede for, hvormeget godt der er udrettet derigennem. Men, hvor de gode feer samles, kommer den onde fe bagefter og følger sin egen forstyrrende gave til. Og den var i dette tilfælde, at med det samme så kærligt og frugtbringende et arbejde blev begyndt, blev de hjemløse børn delte i to, afsondrede klasser: de uartige og artige. Sådan blev det, og sådan er det, og det var synd og uret mod de stakkels uartige. Jeg for mit vedkommende føler det daglig, og jeg vilde så gerne have netop de mange, der ere samlede her, og hvis gerning stadig bringer dem i berøring med sådanne små stakler, til at forstå det med. Det var et af de hovedformål, jeg først og fremmest havde for øje ved at prøve på at tale lidt om disse ting her idag.

Når et af de børn, der ere så uheldige at høre ingen og alle til, skejer lidt ud, og irettesættelser, formaninger eller almindelig straf ikke vil hjælpe, hvad gør man så for at standse det og holde det fast på dydens bane? Det er vist meget almindeligt, at så sige plejeforældre, sogneråd, og hvem der nu ellers har myndighed over dem og byrde af dem, omtrent som så: »Tag dig nu lidt i agt, min dreng (eller måske pige), for ellers bliver du sendt til det og det sted, hvor alle slemme små personer komme, og der skal de nok få bugt med dig. Der vanker hug som tørt brød!»

Den lille synder synes ikke godt om de udsigter, men hans svaghed er stærkere end hans frygt, og tilsidst bliver det alvor. En dag står han pludselig på det sted, der så længe er blevet stillet op for ham som en skræmsel, ind føres han med sky øjne og halv ængstelige, halv indsmigrende miner, som om der er et eller andet, hans barnlige sind er bange for og gerne vilde bede fra sig, om det kunde. På hans hjerte hviler der en trykkende følelse af, at han er der for sine synders skyld, at nu er han for bestandig sat ned i de hjemløses 2den klasse, og det kan umulig gøre ham glad ved at træde ind i sit ny hjem. Hvor tidt har jeg ikke med dyb medlidenhed set sådan en lille synder komme frem for mig med sådant et ansigt og sådant et par øjne. Nå, måske mærker han snart, at der er ikke slet så slemt, som han beskrevet var, måske kommer han endogså til at befinde sig ganske vel der og holde af de mennesker, han er faldet imellem, men den følelse, han kommer der med, ligger lønlig gemt bagved og gnaver hemmelig på glæden, han måske ellers kunde føle ved at være hjemme der. Han ved, at det er både en straf og en skam, at han er der, for sådan er det blevet ham indprentet, og han har en fornemmelse af, at han ved at være der står i folks øjne som et barn, ringere end andre børn. Og hvor skulde det kunne give ham følelsen af et hjemms tryk-
hed og glæde? Det er så naturligt, at det mere eller mindre bevidst kommer til at stå for ham som målet hurtigst muligt at slippe bort derfra, det længes han efter og når tilsidst. Han bliver konfirmeret og går ud i livet, men han kommer fra en opdragelsesanstalt for forsømte børn, er »en instituter«, som det hedder, og det glemmes ikke. Han modtages som en, der ikke så ganske har samme ret som andre børn af samme alder og stilling, og han betragtes som en, man må være lidt mere mistænksomt på end på de andre. Viser han sig flink, så lægger man i regelen ikke mærke dertil, men tager det som noget, der falder af sig selv, men kommer der noget i vejen, så kan man være

temmelig vis på, at det bliver betragtet med andre øjne, end om han var udgået fra et almindeligt hjem. »Det kunde man jo nok tænke!« hedder det. »Han er ikke for ingenting kommen fra det sted!« Kort sagt, mærket følger med ham ud i livet, og han skal nok få det at mærke. Gives der noget menneske, på hvem det ikke vilde virke nedbrydende, og i hvis sind det ikke kan have en forfærdelig magt til at vække og nære alt ondt og hadefuldt? Jeg husker på mig selv, da jeg var ung, og jeg tør ikke rigtig tænke på, hvad jeg kunde være blevet til, hvis jeg var gået ud i livet under sådanne vilkår. Tidt og mange gange gør det dem dobbelt vanskeligt at vende tilbage fra det, som ikke var, som det skulde være, de, som just kunde trænge til at tages under armene, fordi de have nok at bære på i forvejen. Og tro nu ikke, at jeg overdriver. Jeg har erfaringer nok for alt, hvad jeg har sagt, jeg har set stakkels børn kæmpe og kæmpe sig op for pludselig igen at blive tyngede i knæ af fortiden, som de dog måske vare uskyldigere i, end man troede, og de ere komne til mig og have klaget bedrøvede over, at man så ilde på dem og med hån lod dem høre, hvorfra de vare komne. Nej, der er ingen overdrivelse deri, men jeg har gerne villet stille det frem for Deres øjne, så klart og levende, som det står for mine, og det har jeg villet for at stemme Deres hjerter for mine fremtidsønsker med hensyn til disse børn.

Men, kan der så indvendes, hvor meget der end kan være at beklage ved systemet, så er det en nødvendighed. Det er slemme børn, som man ikke kan forsvare at have sammen med gode og ufordærvede børn, og det er vanskelige børn, som trænge til en alvorligere tugt og strengere behandling end børn i almindelighed. — Det er en indvending, som der er meget at indvende imod.

Slemme børn! Ja, det er børn, som for største delen have levet under uheldige forhold: strejft om, overladte til sig selv, dårligt behandlede og fristede på mange måder af mangel og savn, dårlige kammerater, ja, måske af selve

deres hjem, og så faldt de — det samme kunde have hændt os, om vi havde været i deres sted. Men børn bliver det ved at være, og det vil sige, at indtrykkene komme og gå med en lethed, som man næppe længere forstår, når man er bleven ældre. Derfor sidder det slemme, som man taler saa meget om, tidt så ubeskrivelig løst hos disse børn og kan være borte blot ved, at barnet kommer ind under andre forhold. Det hører til dagens orden, at der kommer børn til os med det forskrækkeligste skudsmål, så man må tro, det er rene små banditter. Man ser lidt betænkelig på dem, men finder, at de endda ikke se så slemme ud og opføre sig til en begyndelse heller ikke så slemt. Det kommer vel, tænker man og venter og venter derpå, men det kommer alligevel ikke. Der har været børn, som have brændt gårde af for at slippe ud af en tjeneste, og som have hørt til de rareste blandt vore børn, ja, måske ikke en eneste gang givet grund til klage, medens de have været hos os. Der har været tyvagtige børn, ondskabsfulde børn, opsætsige børn osv., som ganske det samme har været tilfældet med. Naturligvis går det ikke altid så let. Der kommer også børn, som det koster en lang kamp at gøre indtryk på, og jeg vil blandt andet tilstå, at den dårlighed, der efter min erfaring trænger dybest ind i det barnlige sind, er usædelighedens smitte. Men som regel sidder børnenes svagheder løsere, end de fleste drømme om, og man behøver kun flygtigt at komme i berøring med børn, der have forset sig mod samfundets love, for at komme på det rene med, at der er ligeså gode og kærlige børn mellem dem som mellem andre børn. Hvor er da grænsen mellem slemme og gode børn? Hvem tør dømme dem imellem og pegè et enkelt barn ud og sige: »Dette er et slemt barn, og det skal mærkes som et sådant og bære mærket med sig, hvor det kommer.« Der ligger i mine tanker egenlig et større ansvar deri end det, der altid fremhæves så stærkt, ansvaret ved at lade de slemme børn færdes mellem de gode. Derved er der ikke den fare, som man på for-

hånd forestiller sig -- jeg i det mindste er ikke så bange derfor. Det kommer kun an på, at der er en god tone over det hele, så kan et enkelt dårligere element ingen magt få, og jeg tør med god samvittighed påstå, at der, så langt min erfaring rækker, aldrig til Holstejusminde er kommet et godt barn, som er blevet mindre godt ved at være der, hvorimod jeg håber, at det modsatte ikke så sjelden har været tilfældet. De må endelig ikke tro, at vi på Holstejusminde have lutter uartige børn, tværtimod! I mine tanker ere de allesammen gode børn, og jeg holder lige så meget af dem, som jeg kunde komme til at holde af hvilket som helst andre børn, men der er mellem dem også en mængde, hvis fortid vilde kunne bestå selv for den strengeste kritik. Blandt andet have adskillige været der fra ganske små børn, lige fra et halvt år og opefter, og de børn kunne ikke være nåede ret vidt i fordærvelsen, før de kom der.

Og hvad den tugt og strengheid angår, som disse børn skulde trænge særlig til, så er den rigtignok en ikke mindre fejltagelse. Et barn trænger til det, som kan gøre det godt, og som det ikke har fået. Men puf og stød og knubs have de fleste af disse børn i regelen fået så meget af i forvejen, at det ikke længer kan gøre dem synderlig godt, og det trænge de derfor egentlig ikke til. Nej, hvad de trænge til er den kærlighed, der tager barnet ved hånden og leder det frem til det godes kilder, så det selv kan glædes derved, for den have disse børn sjelden fået meget af. Når de fejle, så trænge de til, at et menneske, som de se op til og holde af, sætter sig hos dem og taler med dem om, hvor slemt det er ikke at være god, hvor lidt det kan glæde dem i længden, og hvor det bedrøver Gud og hvert menneske, der har dem kær. Og når de ere gode, så trænge de til, at det samme menneske taler mildt til dem, klapper dem lidt på kinden og kalder dem sine kære børn. Sentimentalt, siger man. Ja, men det er alligevel det, et barn trænger til, og særlig de børn, for det gør dem godt, og de have for det meste fået så lidt af det. Jeg ved meget

godt, at straf kan heller ikke altid undværes, men den samme kærlighed kan også godt vise sig i straffen. Og fremfor alt trænge de til, at gode mennesker og gode børn ikke skyde dem fra sig og sondre dem ud i en særlig klasse, men komme dem venligt i møde og tage dem broderligt op imellem sig. Og jeg ved egentlig ikke, hvem det vil være bedst for, de såkaldte slemme, eller de såkaldte gode børn, for det er sandelig ikke godt for et barn at lære i selvretfærdighed at føle sig bedre end andre, og opdragelsen til livet består ikke i ængsteligt at fjerne et barn fra enhver berøring med det, som ikke er fuldkommen godt, men i at styrke det i det gode, så det kan møde det onde og gå sejrende fra det.

Så trænge de forsømte børn akkurat til det samme som alle andre hjemløse børn, og just for deres skyld ønsker jeg arbejdet for børnehjemssagen en dobbelt rig og blomstrende udvikling og fremgang. Jeg tror ikke, at disse børn i regelen ville egne sig til anbringelse i almindelige plejehjem, men vil man gøre en kærlighedsgerning imod dem, så skal man slippe udsondringssystemet, der skelner mellem børnehjem og opdragelsesanstalter for forsømte børn, hvor de halvt om halvt stilles i gabestokken, for at alle mennesker kunne tage mærke af dem og siden altid kende dem igen, for det er egentlig en vel hård straf for barnlige forseelser, ja, selv for barnlige forbrydelser. Og så skal man rejse børnehjem, fordelt over hele landet og i et antal, der er stort nok til at rumme alle børn, som trænge til at rummes deri. Og til disse børnehjem skal man endelig sende alle de hjemløse børn, for hvem der af en eller anden grund ikke ellers kan findes en virkelig god og betryggende anbringelse — og deres tal vil altid blive stort — sende gode og slemme, artige og uartige børn, så de stakkels forsømte børn forsvinde i de hjemløses store masse, og der bliver kun en eneste klasse tilbage: den, der trænger til at ses mildt på og rækkes en kærlig hånd af deres medmennesker. Det er muligt, at man ved siden af måtte

have særlige anbringelsessteder for enkelte børn, som viste sig vanskelige at beholde i børnehjemmene, men intet barn burde strax anbringes på et sådant sted, og det burde altid bero på det selv og dets egen opførsel, om og hvornår det vilde vende tilbage til hjemmet. Først så vilde et stakkels forsømt barn kunne føle sig trygt hjemme på det sted, hvor det blev sendt hen, først da vilde det i stilhed kunne slippe sine dårligheder og gennem en lykkelig barndom voxe op til et lykkeligt og godt menneske.

At det en gang måtte blive sådan, har allerede i lang tid været en yndlingstanke hos mig, og den er voxet op ved daglig erfaring om, hvor mange sorger og vanskeligheder der beredes de forsømte børn ved at skille dem ud fra andre børn og sætte på dem et mærke, de tidt må bære med sig livet igennem. Jeg veed, at der er langt tilbage, før det mål kan nås, og at der først vil kræves et langt og udholdende arbejde derfor. Men jeg har den faste overbevisning, at om det kunde nås, så vilde det bringe børnene og os alle både lykke og glæde, derfor har jeg gjerne villet gøre Deres hjerter varme derfor. Og har mine ord været for matte dertil, så gøre Gud det, hvis tanken og sagen virkelig er god.

L. Budde.